

PIEVIENOTĀS VĒRTĪBAS NODOKĻA UN UZŅĒMUMA IENĀKUMA NODOKĻA SAIKNE UN POTENCIĀLIE RISKI

Karīna Avetjana

Latvijas Universitāte
Biznesa, Vadības un Ekonomikas fakultāte
E-pasta adrese: avetjana@inbox.lv

Valsts finanšu sistēmas sastāvdaļa ir **nodokļi** un tie veido jebkuras valsts budžeta ieņēmumus. Tāpat arī, nodokļi ir jebkuras juridiskas personas izdevumi. Veidojas šo divu pušu savstarpējā mijiedarbība – valsts vēlas pēc iespējas vairāk iekasēt nodokļus, bet nodokļu maksātāji mēģina samazināt savus izdevumus un samaksātos nodokļus.

Nodokļu risks ir varbūtība, ka kāds nodoklis dažādu iemeslu dēļ ir nekorekti aprēķināts, nav aprēķināts vispār vai pat nav apzināts. Latvijā ir spēkā vairāki nodokļu likumi, kurus lielāko daļu piemēro un deklarē paši nodokļu maksātāji. Nodokļu likumi un saistošie Ministru Kabineta noteikumi ir sarežģīti, komplicēti un mainīgi, kas rada iespēju kļūdīties. Šādas kļūdas var maksāt ļoti dārgi, ja tās laikus nenovērš.

Vissarežģītākā nodokļu aprēķināšana vienmēr ir bijusi saistīta ar pievienotās vērtības nodokli (**PVN**) un uzņēmuma ienākuma nodokli (**UIN**) un autores pētījuma mērķis ir veikt šo nodokļu normatīvā regulējuma izpēti, fokusējoties uz saiknes starp abiem nodokļiem novērtējumu un to potenciālo **risku**. Nodokļu politika ir sarežģīts process un tas prasa gan uzņēmēju, gan likumdevēju modrību. Arī starptautiskā prakse liek pielāgoties, pārskatīt nodokļu likumus un saskaņot tos visā ES teritorijā. Šāda nepieciešamība rodas, lai katras valsts uzņēmēji nav diskriminēti, lai katra valsts nezaudē savus ienākumus nodokļu veidā, piemēram, PVN krāpšana, kad faktiski darījumi nav notikuši atbilstoši normatīvām prasībām un PVN nav nomaksāts nevienā valstī; vai veicot fiktīvus darījumus; vai peļņu novirzot uz valstīm, kur ir mazākas UIN likmes. Uzņēmēji ir radoši un vienmēr atrod veidus, kā apiet likumu un nemaksāt nodokļus.

Izvērtējot PVN un UIN normatīvos regulējumus Latvijā, autore konstatē **saikni** starp šiem nodokļiem. Jebkura darbība vai bezdarbība var radīt nodokļu sekas un ir būtiski ikdienu strādāt, veidot kontroles sistēmas un pilnveidot grāmatvedības uzskaiti uzņēmumā, samazinot potenciālo risku iestāšanos. Nav iespējams grāmatvedībā skatīties notikumus/darījumus tikai no viena nodokļa skatījuma. PVN un **UIN** saikne pamatā veidojas par izdevumiem, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību. Šādi izdevumi uzliek pienākumu vai nu veikt īpašu izdevumu uzskaiti priekš UIN, kā arī jāvērtē priekšnodokļa ierobežojumi.

Pētījuma praktiskā nozīme: autores pētījums par PVN un UIN saikni un to potenciālajiem riskiem var palīdzēt jebkurai uzņēmumā sakārtot iekšējo grāmatvedības dokumentāciju, kā arī, iespējams, palīdzēs izvairīties no papildus nodokļu maksājumiem.

LATVIJAS NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU GRĀMATVEDĪBAS UZSKAITES NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

Diāna Jeremejeva

Latvijas Universitāte

dj21022@edu.lu.lv

Nevalstiskās organizācijas (turpmāk tekstā – NVO) pastāv līdzās valsts pārvaldes un biznesa sektoriem, un tiek dibinātas brīvprātīgi pēc kādas pilsoņu grupas iniciatīvas, lai pārstāvētu sabiedrības intereses dažādās jomās.

Pēc Uzņēmumu reģistra datiem uz 20.12.2021. Latvijā bija reģistrētas vairāk nekā 20 tūkst. NVO. Saskaņā ar VID statistiku 2018. gadā NVO sektora kopējais apgrozījums pārsniedza 400 milj. euro, algoto darbinieku skaits bija tuvu 30 tūkst. cilvēku, nodokļu maksājumi 2017. gadā pietuvojās 50 milj. euro. Šis sektors turpina attīstīties un tam ir liela loma valsts ilgtspējīgā attīstībā.

NVO darbība nav vērsta uz peļņas gūšanu, tomēr šīm organizācijām atļauts veikt arī saimniecisko darbību statūtos noteikto mērķu sasniegšanai. NVO ieņēmumu avoti: ziedojumi un dāvinājumi, biedru nauda, dotācijas, ārvalstu fondu finansējums u.c., kā arī ieņēmumi no saimnieciskās darbības. NVO nav arī tipiski darba devēji – šīm organizācijām atļauts piesaistīt gan brīvprātīgos, gan nodarbināt algotus darbiniekus.

Ņemot vērā NVO darbības specifiku, to grāmatvedības uzskaitē pastāv savas īpatnības. NVO sektora reforma notikusi 2004. gadā, kad stājies spēkā Biedrību un nodibinājumu likums. Kopš tā laika Latvijā ir notikuši vairāki normatīvā regulējuma grozījumi (piemēram, nodokļu reforma, jauns Grāmatvedības likums). Autore uzskata, ka izvēlētais temats ir aktuāls grāmatvedības uzskaites normatīvā regulējuma izpētei.

Pētījuma mērķis – izpētīt Latvijas NVO grāmatvedības uzskaiti reglamentējošos normatīvos aktus un izstrādāt priekšlikumus normatīvā regulējuma pilnveidei.

Pētniecības metodes: kvalitatīvā pētījuma metode (dokumentu, literatūras un datu izpēte un analīze), loģiski konstruktīvā pētījuma metode (secinājumi un priekšlikumi).

Galvenie pētījuma rezultāti. Izpētot LR nevalstisko organizāciju grāmatvedības uzskaites normatīvo regulējumu, autore konstatēja virkni nepilnību, kas skar grāmatvedības reģistru kārtošānu vienkāršā ieraksta sistēmā, Ieņēmumu un izdevumu pārskata sagatavošanu, UIN likuma piemērošanu. Minēto nepilnību mazināšanai vai novēršanai autore ir izstrādājusi vairākus priekšlikumus.

Atslēgvārdi: *biedrības, grāmatvedība, nevalstiskās organizācijas, nodibinājumi, NVO*

NEATBILSTĪBU KONTROLES SISTĒMAS ANALĪZE UN PILNVEIDE KOSMĒTIKAS RAŽOŠANAS UZŅĒMUMĀ

Katrīna Pētersone

Rīgas Tehniskā universitāte

E-pasta adrese: katrinapetersone@inbox.lv

Latvijā no 2015. līdz 2020. g. Veselības inspekcijas uzraudzības kontrolēs konstatētais atbilstošo kosmētikas līdzekļu īpatsvars kopumā ir palielinājies, taču 2020. g. prasībām atbilstošo kontrolēto produktu īpatsvars ir bijis tikai 55.9 %, kas ir zems rādītājs. Eiropas Savienības apmaiņas sistēmā *RAPEX* par bīstamiem kosmētikas līdzekļiem 2020. g. ir ziņots 94 reizes, 2021. g. – 52, bet līdz 2022. gada 26. martam – 37 reizes.

Ražotājs ir atbildīgā persona, kas nodrošina katra tirgū laistā kosmētikas līdzekļa atbilstību normatīvajos aktos noteiktajām prasībām. Jebkurai darbībai un produktam ir jāatbilst prasībām, kas ir iepriekš definētas. To sasniegšanai un uzturēšanai, ir jānosaka kvalitātes kritēriji un kontroles procedūras. Ar neatbilstību kontroles sistēmas palīdzību uzņēmumā tiek pārvaldītas neatbilstības, lai tās tiktu identificētas, dokumentētas un novērtētas saskaņā ar piemērojamām prasībām vai standartiem. Liels tirgū laisto neatbilstošo produktu skaits pierāda, ka kosmētikas ražošanas uzņēmumiem ir nepieciešams pilnveidot neatbilstību kontroles sistēmas, lai nodrošinātu produktu atbilstību un augstu patērētāja veselības aizsardzības līmeni.

Pētījuma mērķis ir izstrādāt priekšlikumus neatbilstību kontroles sistēmas pilnveidei kosmētikas ražošanas uzņēmumā. Pētījumā tika izmantotas šādas metodes: kvalitatīvā kontentanalīze, I. Mežinskas integrētās vadības sistēmas integrācijas pakāpes pašnovērtējuma vienkāršotā metodoloģija, iekšējais audits, cēloņu – seku diagramma (Išikavas diagramma), kļūdu iespējamības un seku analīze (FMEA).

Pētījumā tika konstatēts, ka zinātniskajā literatūrā un sistēmā *RAPEX* visbiežāk sastopamās neatbilstības kosmētikas līdzekļiem ir neatbilstošs sastāvs un neatbilstošs produkta iepakojums un marķējums. Veicot kosmētikas ražošanas uzņēmuma integrētās vadības sistēmas, neatbilstību kontroles sistēmas un projektēto kosmētikas līdzekļu analīzi, tika konstatētas integrācijas, individuālu sistēmu un produktu neatbilstības.

Pētījuma rezultātā tika izstrādāti vairāki priekšlikumi uzņēmuma neatbilstību kontroles sistēmas pilnveidei, kas ietver ārējo auditu integrāciju, formulas izstrādes procesa dokumentācijas izveidi, dokumentācijas auditu iekļaušani iekšējo auditu plānā, normatīvo aktu reģistra izstrādi, normatīvo aktu prasību dokumentēšanu, atbilstības novērtēšanas integrāciju uzņēmuma procesos, darbinieku zināšanu uzlabošanu par normatīvo aktu prasībām, sistēmas izveidi, lai kontrolētu korektīvo darbību ieviešanu un efektivitātes novērtēšanu. Lai nodrošinātu produktu atbilstību tā projektēšanas procesā, būtu nepieciešams integrēt produkta koncepta atbilstības novērtēšanu, formulas atbilstības novērtējumu, pirms formulas validācijas, kā arī drošuma novērtējuma izstrādi, pirms iepakojuma maketa izstrādes.

Atslēgvārdi: *kontrolē, kosmētika, kvalitāte, neatbilstība, ražošana*

EKONOMISKĀS AKTIVITĀTES REĀLLAIKA PROGNOZĒŠANA AR AUGSTAS FREKVENCES DATIEM

Irēna Emīlija Švilpe

Latvijas Universitāte

Irena.Svilpe@gmail.com

Līdz ar Covid-19 pandēmijas sākšanos, ļoti aktīvi pieaugu tādu datu avotu skaits, kas piedāvā reāllaika jeb augstas frekvences datus. Salīdzinot ar tradicionālo statistiku, augstas frekvences dati ir tāda informācija, kas ir pieejama ar dienas vai nedēļas frekvenci, nevis mēneša vai ceturkšņa frekvenci. Papildus, būtiska priekšrocības reāllaika datiem ir arī to ātrā pieejamība. Līdz šim, paļaujoties uz ekonomikas indikatoriem, ko publicē nacionālās statistikas pārvaldes, informāciju varēja saņemt ar dažu mēnešu nobīdi. Reāllaika dati tiek publicēti ar dažu dienu vai nedēļu nobīdi vien.

Šādu datu pieejamība atver jaunas iespējas ekonomikas izpētē un prognozēšanā. Ņemot vērā lēmumu pieņēmēju izaicinājumus, par to, kur pie ļoti straujām izmaiņām ir ātri jāsaprot notiekošo ekonomikā, lai var laicīgi sniegt atbilstošu un efektīvu atbalstu, šo datu popularitāte pēdējā laikā pieaug. Līdz šim samēra neliels pētījumu skaits ir izmantojis augstas frekvences datus, lai izveidotu reāllaika IKP rādītāju, kas ļautu saprast ekonomisko aktivitāti tagadnē, nevis atskatoties uz ierastajiem ceturkšņa IKP rādītājiem ar vairāku mēnešu nobīdi. Papildus, šādi pētījumi ir pieejami par atsevišķām valstīm, piemēram, ASV, Vācija, Portugāle, u.c. Vienlaikus, šāds indikators nav publicēts par Latviju vai Eiropas Savienību kopumā. **Pētījums mērķis ir izveidot indikatoru, kas spēs katru nedēļu prognozēt ekonomisko aktivitāti jeb IKP Latvijas un Eiropas Savienības ekonomikā.**

Lai sasniegtu pētījuma mērķi, tiks veikti sekojoši uzdevumi: izvērtēti publiski pieejamie augstas frekvences datu avoti un to pielietojums ekonomiskās aktivitātes noteikšanai; izvēlēts piemērots modelis reāllaika ekonomiskās aktivitātes Latvijā un Eiropas Savienībā prognozēšanai; izveidots automātisks rīks, kas katru nedēļu noteiks reāllaika IKP Latvijas un Eiropas Savienības ekonomikā.

Piemērotākā modeļa izvēlei kā pētījuma metodes tiks iztestētas vairākas dimensiju samazinošās ekonometriskās pieejas. Balstoties uz eksistējošo zinātnisko literatūru tiks izveidoti un pārbaudīti šādi modeļi: faktoru analīze ar cerību maksimizācijas algoritmu (*factor analysis and expectation maximisation algorithm*), faktoru analīze ar Kalmana filtru (*factor analysis and Kalhman filter*) un jaukto datu atlasē regresijas modelis (*MIDAS regression*).

Pētījuma rezultātā tiek sagaidīts, ka tiks izveidots reāllaika IKP indikators, kas spēs ar nedēļas frekvenci reālajā laikā prognozēt ekonomisko aktivitāti Latvijā un Eiropas Savienībā. **Atslēgvārdi:** *Augstas frekvences dati, Faktoru analīze, Ekonomiskās aktivitātes prognozēšana reālajā laikā*

CILVĒKRESURSU AIZSTĀŠANA AR DIGITĀLAJIEM RISINĀJUMIEM UN TO IETEKME UZ PASAŽIERU APMIERINĀTĪBU STARPTAUTISKAJĀ AVIĀCIJAS BIZNESĀ

Alisa Uzariņa

Latvijas Universitāte

E-pasta adrese: alisa.uzarina@inbox.lv

Aviācijas nozare vienmēr ir bijusi agrīna tehnoloģiju ieviesēja, automatizētiem un digitāliem risinājumiem būtiski ietekmējot lidostu un lidsabiedrību ikdienas darbību. Tomēr starptautisko pasažieru attieksme pret cilvēkresursu aizstāšanu ar inovatīvām tehnoloģijām nekad nav viennozīmīga. Tas var būt saistīts ar nepietiekamām digitālajām prasmēm, vajadzības pēc mijiedarbības ar citiem cilvēkiem un personāla klātbūtnes vai citiem individuāliem faktoriem. Kaut arī tehnoloģijas kļūst arvien izplatītākas, daļa no sabiedrības joprojām dod priekšroku cilvēciskajam elementam apkalpošanas procesos.

Šobrīd, lai pārvarētu globālās pandēmijas Covid-19 izraisīto krīzi un pielāgotos mainīgām ārējās vides prasībām, lidostas ir spiestas vēl aktīvāk pilnveidot digitālos risinājumus. Lai gan bezkontakta tehnoloģijas ļauj nodrošināt epidemioloģiski drošu ceļošanu, nav pietiekami izpētīts, kā šāda veida risinājumi var ietekmēt pasažieru apmierinātību.

Pētījuma mērķis ir salīdzināt, kā gaisa transporta pasažieri novērtē cilvēkresursu un digitālo risinājumu sniegto servisu, un noteikt digitālo risinājumu pieņemšanas līmeņa ietekmējošos faktorus.

Pētījumā ir noskaidrots, ka pasažieru noskaņojums attiecībā uz tehnoloģijām ir saistīts gan ar to lietošanas ērtumu, gan ar pašu pasažieru raksturojošiem rādītājiem (tostarp izglītību, dzīvesvietu, lidojumu biežumu). Nav identificēts, ka Latvijas pasažieru apkalpošanas procesu kvalitātes novērtējums statistiski nozīmīgi atšķiras situācijās, kad servisu sniedz nevis personāls, bet tehnoloģijas. Tieši otrādi, pasažieru apmierinātība ar bezkontakta lidostas pakalpojumiem tikai pieaug, un tos ir svarīgi atstāt arī pēc pandēmijas beigām.

Darbā ir izmantota monogrāfiskā pētniecības metode, daļēji strukturētās intervijas ar starptautiskajiem aviācijas ekspertiem, SKDS aptauja par pasažieru apmierinātību izmantojot starptautiskās lidostas "Rīga" pasažieru pakalpojumus, statistikas metodes (t.sk. aprakstošā statistika, parametriskās metodes, regresijas analīze), grafiskās analīzes metode.

Veiktajam pētījumam ir svarīga praktiskā nozīmē gan vietējā, gan starptautiskā kontekstā, jo pētījuma rezultāti var palīdzēt lidostām un lidsabiedrības pieņemt lēmumus par finanšu resursu ieguldīšanu novatoriskos risinājumos, atjaunot pasažieru plūsmu un sasniegt uzlabojumus apkalpošanas procesos. Rezultāti var tikt izmantoti kā rīcībpolitikas rekomendācijas politikas veidotājiem, lai nodrošinātu drošu, efektīvu un sapratomu gaisa transporta pasažieru pieredzi Covid-19 pandēmijas un pēckrīzes apstākļos.

Pētījuma izstrādes process tiek turpināts un rezultāti tiks papildināti.

Atslēgvārdi: *aviācijas nozare, digitalizācija, patērētāju apmierinātība, pasažieru apkalpošana, kvalitāte*

VIENĀDU NOSACĪJUMU PRINCIPA IETEKME UZ PAŠVALDĪBU IESPĒJĀM VEICINĀT TERITORIJU ATTĪSTĪBU

INGUSS VIRCAVS

Latvijas Universitāte
zg00070@students.lu.lv

Viens no pašvaldību uzdevumiem ir sekmēt saimniecisko darbību attiecīgajā administratīvajā teritorijā. Savu iespēju robežās pašvaldības var radīt atsevišķus attīstības priekšnoteikumus un sagatavot tam piemērotu vidi. Darbībās, kas vērstas uz uzņēmējdarbības atbalstīšanu, pašvaldībām jāievēro aizliegums ar savu darbību deformēt konkurenci, radot priekšrocības pašvaldību uzņēmējdarbības formām.

Privātā un publiskā sektora uzņēmumi darbojas atšķirīgās atbildības sadalījuma jomās, kas nosaka atšķirīgu darbības pamatojumu, apstākļus un valsts pārvaldes funkciju deleģējumu. Tā var būt brīva izvēle darboties, bet var būt arī voluntāra, priekšroku dodot pārvaldes funkciju veicējam vai brīvai un neierobežotai konkurencei, bet abpusēji vērstai starp uzņēmumiem, ja tas nav saistīts ar nepieciešamu pārvaldes funkciju veikšanu.

Likumdošanai jābūt vērstai, lai jebkurš uzņēmums varētu sekmīgi darboties savā sfērā. Šī nosacījuma interpretācijā vērojama virzība no elastīgas pieejas uz striktu izpratni un kontroli, kas vērsta uz ierobežojumu pastiprināšanu pašvaldību centieniem uzņēmējdarbības jomā. Šāda vienpusēja uzmanība konkurences apstākļu nodrošināšanai tikai privātajiem uzņēmējiem ierobežo sekmīgas darbības iespējas pašvaldību dibinātām kapitālsabiedrībām, tādējādi ietekmējot to darbības efektivitāti un iespējas iegūt sabiedrībai labumu.

Publisku personu kapitālsabiedrībām netiek attiecināts uzņēmējdarbības pamatprincips, ka pēc iespējas jāizmanto pieejamie resursi, lai gūtu peļņu. Atņemot pašvaldībām iespēju ar uzņēmējdarbības palīdzību vairot tās īpašumu, resursus, tiek nodarīts kaitējums to attīstības potenciālam, kas, iespējams, ir nesamērīgs pret ieguvumu privātajā sfērā kā vārdā tas tiek pakārtots.

Konkurences neitralitātei veltītajā pētījumā izmantotas politikas analīzes kvalitatīvās metodes. Izvirzītais mērķis - paplašināt konkurences neitralitātes novērtēšanas modeli, dod iespēju noteikt tos ietekmējošos faktorus, nepieciešamās politikas, kā arī pārvaldes iestāžu, īpašnieku un konkurentu rīcību mijiedarbību, kas ir būtiski līdzsvarotai konkurētspējai. Būtiska ir iespēja salīdzināt ierobežojumu izraisītus ieguvumus un zaudējumus dažādām interešu grupām.

Tiek piedāvātas vadlīnijas paplašināta konkurences neitralitātes modeļa izveidei, kas, ievērojot līdzvērtīgu iespēju pieeju, līdzsvarotu pašvaldību un privātā sektora uzņēmējdarbības intereses. Galvenie secinājumi:

- 1) aizspriedumi par pašvaldību uzņēmumu kaitīgumu var kavēt attīstības iespējas;
- 2) konkurences neitralitātes nosacījumiem jābūt atšķirīgiem atkarībā no darbības jomas;
- 3) risinot publiskā sektora uzņēmumu veiktspēju, īstenota vienpusēja pieeja regulējumam un rīcībām, kas neaptver galvenos nevienlīdzīgas konkurences cēloņus;
- 4) nepieciešams pievērst uzmanību pašvaldību līdzsvarotām iespējām vairot tās bagātību ar uzņēmējdarbības palīdzību kā būtisku līdzekli savas teritorijas attīstībai.

Atslēgvārdi: konkurences neitralitāte; interešu grupas; pašvaldību attīstība; pašvaldību efektivitāte; aktivitāšu jomas